

ارزیابی عملکرد دهیاران در فرآیند توسعه پایدار روستایی از دیدگاه روستائیان.

مورد مطالعه: بخش طرقله شهرستان بینالود

تکتم سربرقی مقدم^۱، خدیجه بوزرجمهری^۲، *مریم قاسمی^۲

^۱ کارشناس ارشد، دانشگاه فردوسی مشهد

^۲ عضو هیات علمی دانشگاه فردوسی مشهد

تاریخ دریافت: ۹۳/۱۱/۸؛ تاریخ پذیرش: ۹۴/۳/۲

چکیده

دهیاری به عنوان بازوی اجرایی دولت نقش مهمی در اجرا، نظارت و سازمان‌دهی برنامه‌های توسعه در راستای دستیابی به سطحی مطلوب از توسعه پایدار روستایی دارد. این پژوهش با هدف ارزیابی نقش دهیار در فرآیند توسعه پایدار روستایی صورت پذیرفته است. روش تحقیق در این مقاله توصیفی-تحلیلی و از نوع کاربردی است. گردآوری اطلاعات با استفاده از روش‌های کتابخانه‌ای و پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری تحقیق سرپرستان ۲۵۱ خانوار روستایی در ۱۰ روستای دارای دهیاری در بخش طرقله شهرستان بینالود است. به منظور ارزیابی عملکرد دهیار در توسعه پایدار روستایی از ۴۹ شاخص در سه بُعد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی منطبق بر ۴۸ بند وظیفه محوله به دهیار استفاده شد. طیف موردسنجش در پرسش‌نامه لیکرت بوده است. پس از ورود اطلاعات به نرم‌افزار SPSS، با استفاده از آزمون‌های مختلف آماری به تحلیل اطلاعات پرداخته شد. آلفای کرونباخ برای ۴۹ شاخص برابر ۰.۸۹، به دست آمد که نشان‌دهنده پایایی قابل قبول پرسش‌نامه تحقیق است. آزمون فرضیات با استفاده از تی استیودنت تک نمونه‌ای و تحلیل خوشه‌ای انجام شد. نتایج آزمون تی نشان می‌دهد که عملکرد دهیاران در هر سه بُعد توسعه پایدار پائین‌تر از سطح متوسط ارزیابی شده است. همچنین میانگین عملکرد دهیار در توسعه پایدار روستایی ۱.۹۳ به دست آمده که در حد ضعیف ارزیابی شده است. با توجه به یافته‌ها، راهکارهایی شامل: بازنگری در وظایف دهیاری‌ها، ارائه گزارش و اطلاع‌رسانی به روستائیان، تشکیل گروه‌های مختلف محلی، اجرای طرح‌های درآمدزا، افزایش آگاهی اجتماعات روستایی و غیره پیشنهاد شده است.

واژه‌های کلیدی: دهیاران، توسعه پایدار روستایی، بخش طرقله، شهرستان بینالود، ارزیابی عملکرد

مقدمه

اواخر دهه پنجاه، در زمان حاضر به سازمان اجرایی جدیدی به نام «دهیاری» به مسئولیت «دهیار» انجامیده است. واژه دهیار برای اولین بار در سند برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی قبل از انقلاب (۱۳۴۱-۱۳۳۴) مطرح گردید (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۲: ۴۸). این واژه با عنوان «مدیر روستا» در سال ۱۳۷۷ مطرح و در سال ۱۳۸۲، با اصلاح قانون و اعلام حمایت مالی دولت، نهاد «دهیاری» ایجاد شد (قدیری معصوم و ریاحی، ۱۳۸۳: ۵). امروزه مدیریت روستایی با پارادایم توسعه پایدار روستایی همراه است. مدیریت روستایی مدیریت منطقی منابع انسانی و طبیعی در محیط‌های روستایی برای نیل به هدف

یکی از مهم‌ترین ابعاد توسعه روستایی و شاید بتوان گفت مهم‌ترین بُعد آن، مدیریت روستایی است که نقش بسیار مهمی در هماهنگی فعالیت‌های توسعه روستایی بر عهده دارد. مدیریت روستایی در ایران دارای سابقه طولانی بوده و تحولات گسترده‌ای را پشت سرگذارده است. این تحولات از پذیرش رسمی کدخدا به عنوان مدیر روستا در دوران مشروطیت آغاز شده و پس از پشت سرگذاشتن تجربیات برخاسته از اصلاحات ارضی در دهه چهل و انقلاب اسلامی در

*نویسنده مسئول: magh30@um.ac.ir

پایداری اجتماعات محلی و زیست‌محیطی بر اساس فرآیندهای علمی و مدیریتی تعریف می‌شود؛ بر این اساس دهیار در ابعاد سه‌گانه دارای وظایف تعریف شده‌ای است که در ذیل به هریک از این ابعاد اشاره می‌شود:

الف) وظایف اقتصادی- مالی: که عمده‌ترین آن شناسایی زمینه‌های اشتغال در روستا و مساعدت در جهت تأمین کار برای افراد جویای کار با همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط؛ تشویق و ترغیب روستاییان به توسعه صنایع دستی و اهتمام به ترویج؛ توسعه و بازاریابی محصولات کشاورزی و دامی روستا؛ کمک به شورا در خصوص بررسی و شناخت کمبودها؛ نیازها و نارسایی‌های اقتصادی و تهیه طرح‌ها و پیشنهادهای اصلاحی و علمی در زمینه‌های یاد شده و ارائه آن به مسئولان ذی‌ربط جهت اطلاع؛ برنامه‌ریزی و اقدام؛

ب) وظایف خدماتی- اجتماعی و سیاسی: از قبیل همکاری با سازمان‌ها و نهادهای دولتی و ایجاد تسهیلات لازم برای ایفای وظایف آن‌ها؛ پیگیری و مساعدت در جهت ایجاد مؤسسات فرهنگی و...؛ تشویق و ترغیب روستاییان به انجام اقدامات لازم؛

ج) وظایف کالبدی- عمرانی و زیست‌محیطی: فراهم نمودن زمینه ایجاد خیابان‌ها- کوچه‌ها، میدان‌ها، پارک‌ها، فضای سبز ورزشی، آموزشی، مراکز تفریحی عمومی و توسعه معابر و پیگیری طرح‌ها و نظارت بر اجرای آن‌ها؛ تسطیح معابر؛ تشریک‌مساعی با سازمان صنایع دستی، گردشگری و میراث فرهنگی در حفظ بناها و آثار باستانی روستا، احداث، نگهداری و بهره‌برداری از تأسیسات عمومی اقتصادی، اجتماعی فرهنگی ورزشی و رفاهی موردنیاز روستا در حد امکانات؛ بهبود وضعیت زیست‌محیطی روستا؛ مراقبت بر اجرای بهداشتی و حفظ نظافت و ایجاد زمینه مناسب برای تأمین بهداشت محیط؛ (سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌ها، ۱۳۹۰: ۱۱۷-۱۱۹).

با توجه به نقش مؤثر دهیار در مدیریت روستایی، هدف این پژوهش، ارزیابی عملکرد دهیار به‌عنوان مدیر اجرایی روستا در تحقق توسعه پایدار روستایی در ابعاد مذکور می‌باشد. بررسی‌ها نشان می‌دهد هر

سازمان خدماتی‌ای نیازمند ارزیابی برنامه‌ها و اقدامات خویش است. نتایج ارزیابی‌ها، مدیران سازمان را در تنظیم سیاست‌های بهتر و اصلاح روش‌ها و برنامه‌های موجود یاری می‌رساند. دهیاری به‌عنوان سازمان اصلی مدیریت روستایی نقش مهم و تأثیرگذاری در تحقق توسعه پایدار روستایی دارد. این سازمان تعامل نزدیک و همیشگی با زندگی مردم دارد و از این رو نظر روستاییان درباره اثربخشی فعالیت‌های آن در تحقق توسعه پایدار، معیار مهمی در خصوص موفقیت دهیاری به شمار می‌رود. هرچه فعالیت‌های دهیاری منطبق با نظر مردم باشد، رضایت آنان از این سازمان افزایش خواهد یافت و هرچه از میزان این انطباق کاسته شود، موجبات کاهش رضایت مردم فراهم می‌آید. ارزیابی به دو شیوه درونی و بیرونی انجام‌پذیر است. در ارزیابی درونی آنچه موردتوجه قرار می‌گیرد، منابع و امکانات در اختیار سازمان مانند بودجه، نیروی انسانی و ماشین‌آلات و نحوه استفاده از آنها برای رسیدن به اهداف سازمانی و میزان بهره‌وری است. اما در ارزیابی بیرونی، نظر مشتریان سازمان که می‌تواند طیف وسیعی از مشتریان یک کالای خاص تا عموم مردم را در برگیرد- اهمیت دارد (فیروزآبادی و ایمانی جاجرمی، ۱۳۹۱: ۶۹-۶۸) در این تحقیق، ارزیابی بیرونی از دیدگاه روستائیان در ارتباط با عملکرد دهیار مدنظر است. رضایت مردم از عملکرد دهیاری‌ها نشانه توفیق مدیریت روستایی در دستیابی به اهداف خود است. بر این اساس آگاهی از وضعیت رضایت مردم می‌تواند سودمندی‌های زیر را برای دهیاری‌ها داشته باشد:

- افزایش اثربخشی دهیاری؛
- افزایش پاسخگویی دهیاری به جامعه روستایی؛
- افزایش میزان اعتماد عمومی مردم به دهیاری؛
- افزایش مشارکت مردم در برنامه‌های دهیاری؛
- افزایش مشروعیت دهیاری نزد افکار عمومی روستاییان؛ (فیروزآبادی و ایمانی جاجرمی، ۱۳۹۱: ۶۴).

با توجه به جایگاه مهم دهیاری‌ها در توسعه پایدار روستایی، ارزیابی عملکرد آنها به‌عنوان بازیگران اصلی

بیشتر فعالیت‌های خود به‌ویژه رضایت‌مندی مردم، نیازمند ارزیابی دقیق عملکرد است. روستا نیز به‌عنوان واحد اجتماعی و دهیاری به‌عنوان یک سازمان و نهاد عمومی غیردولتی از این امر مستثنا نیست. طی سال‌های اخیر در زمینه مدیریت روستایی، دهیاری‌ها و ارزیابی عملکرد آنها مطالعات گسترده و گوناگونی صورت گرفته است. تعدادی از پژوهش‌های انجام‌شده دهیاری را در ارتباط با مفهوم «مدیریت روستایی و توسعه روستایی» مورد بررسی قرار داده‌اند. برخی دیگر به «ارزیابی عملکرد دهیاری یا دهیار» پرداخته‌اند. برخی نیز «عوامل مؤثر بر عملکرد دهیاری‌ها» را تبیین و مورد بررسی قرار داده‌اند (جدول ۱).

مدیریت روستایی از دیدگاه روستائیان ضروری است؛ زیرا توجه به نظرسنجی و آگاهی از نظرها و گرایش روستائیان موجب شناخت مسائل و مشکلات موجود، نیازمندی‌های عمومی و تعیین اولویت آنها می‌شوند. با استناد به آمار موجود از مجموع ۲۶ روستای دارای سکته بخش طرقله در شهرستان بینالود در سال ۱۳۹۲ تعداد ۱۸ روستا معادل ۶۹٫۲ درصد روستاهای بخش دارای دهیاری بوده‌اند. با توجه به موارد مذکور سؤال اصلی تحقیق به این صورت مطرح می‌گردد که دهیاران روستاهای بخش طرقله تا چه میزان در تحقق توسعه پایدار در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی-زیست‌محیطی موفق بوده‌اند؟

پیشینه تحقیق

بدیهی است هر سازمانی برای کارایی و اثربخشی

جدول ۱: پیشینه تحقیق در زمینه مدیریت دهیاری‌ها و دهیاران در کشور

نام پژوهشگر	عنوان پژوهش	نتایج پژوهش
مسعود مهدوی، علی‌اکبر نجفی‌کانی (۱۳۸۴)	دهیاری‌ها تجربه‌های دیگر در مدیریت روستاهای ایران (مقاله)	دهیاری‌ها می‌توانند نقش مهمی در توسعه روستایی به‌ویژه بهبود اوضاع کالبدی-فیزیکی ایفا نمایند. از طرفی ضعف‌هایی در مدیریت کنونی وجود دارد که نظارت عالی استانداردها، اختصاص بودجه بیشتر، برگزاری دوره‌های آموزشی مرتبط با وظایف دهیاری و... ضروری است.
روح‌اله لشتی پارسا (۱۳۸۵)	ارزیابی اثربخشی عملکرد دهیاری‌های شهرستان بروجرد (پایان‌نامه)	غیر از بُعد بهداشتی-زیست‌محیطی، عملکرد دهیاری‌ها در دیگر ابعاد (اجتماعی، اقتصادی-عمرانی و سیاسی-انظامی) پایین‌تر از متوسط بوده است و در کل عملکردی نزدیک به ضعیف داشته‌اند.
محسن صیدالی، غلام صادقی، زهرا میرزایی گودرزی (۱۳۹۰)	جایگاه مدیریت در پیشبرد اهداف توسعه روستایی (مقاله)	نتایج حاکی از عملکرد مثبت دهیاری‌ها از آغاز فعالیت تاکنون به‌ویژه در زمینه کالبدی-فیزیکی بوده است. به‌طوری که بیش از ۳۵ درصد از روستائیان رضایت متوسطی از مجموعه عملکرد دهیاری داشته‌اند؛ در واقع مجموعه مدیریت جدید نتوانسته آن گونه که می‌بایست موجبات تعالی و توسعه را فراهم نماید.
احمد تقدیسی، فرشاد سوری، سید اسکندر صدایی و زینب کاظمی (۱۳۹۰)	بررسی و تحلیل میزان عملکرد دهیاران در مدیریت روستایی؛ مورد پژوهش: بخش کونانی شهرستان کوه‌دشت (مقاله)	دهیاری‌ها از زمان شکل‌گیری خود تاکنون نقش مؤثری در توسعه روستاهای مورد مطالعه ایفا کرده‌اند. بر اساس نتایج حاصله از پژوهش، مهم‌ترین مشکل دهیاری‌ها در فرآیند توسعه روستایی، کمبود منابع مالی و اعتباری برای توسعه بیشتر روستا است که علاوه بر کمک دولت، دهیاری‌ها نیز با مشارکت مردم باید راه‌هایی برای تأمین مالی اتخاذ کنند.
محمود فال سلیمان، حجت‌الله صادقی، محمود مرادی، غلامرضا کاووسی (۱۳۹۱)	بررسی و ارزیابی عملکرد دهیاران در فرآیند مدیریت و توسعه روستایی (مقاله)	از دیدگاه دهیاران تغییرات چشمگیری در بهبود وضعیت هریک از گویه‌های اجتماعی، اقتصادی و محیطی کالبدی مرتبط با توسعه روستا بعد از تشکیل دهیاری‌ها به وجود آمده است، به‌گونه‌ای که ۹۲/۵ درصد آنها روند توسعه روستا را بعد از تشکیل دهیاری متوسط و یا زیاد ارزیابی کرده‌اند.

تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده با آزمون‌های آماری ویلکاکسون، زوجی و رگرسیون لجستیک بیانگر آن است که در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی-زیست‌محیطی، رضایت‌مندی روستاییان با عملکرد دهیاری‌ها رابطه معنی‌دار دارد، و همچنین بیشترین تأثیرگذاری در رضایت روستاییان از عملکرد دهیاران به عامل اقتصادی بازمی‌گردد.	عوامل مؤثر بر میزان رضایت‌مندی روستاییان نسبت به عملکرد دهیاران: مطالعه موردی بخش کونانی شهرستان کوهدشت (مقاله)	خواجه شاهکوهی علیرضا، سوری فرشاد، مهدوی شهرام (۱۳۹۱)
زنان نسبت به مردان از عملکرد اقتصادی و اجتماعی دهیاران رضایت‌مندی کمتر و در بُعد کالبدی-زیست‌محیطی رضایت‌مندی بیشتر دارند، این تفاوت‌ها عمدتاً با نقش‌های جنسیتی و منافع حاصل از عملکرد شوراهای و تأثیرگذاری آن بر رضایت‌مندی دو جنس ارتباط دارد.	رویکرد جنسیتی در تحلیل رضایت‌مندی روستاییان از عملکرد دهیاران (مطالعه موردی بخش کونانی شهرستان کوهدشت)	خانی فضیله، سوری فرشاد (۱۳۹۱)
از دیدگاه خانوارهای ساکن روستا، در بررسی عملکرد دهیاران، بهسازی و مقاوم‌سازی مسکن و کیفیت خدمات عمومی روستا مثبت و مکان‌یابی خدمات و تأسیسات منفی بوده است.	ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها در توسعه کالبدی-فضایی سکونتگاه‌های روستایی (مقاله)	وحید ریاحی و صدیقه کرمی نسب (۱۳۹۲)
تشکیل دهیاری‌ها در توسعه و بهبود وضعیت عمرانی-کالبدی و اجتماعی-فرهنگی روستاهای مورد مطالعه مؤثر بوده است ولی نقش چندانی در توسعه شرایط اقتصادی و زیست‌محیطی منطقه نداشته‌اند.	نقش مدیران روستایی در توسعه روستایی با تأکید بر نقش دهیاری‌ها (پایان‌نامه)	مریم بای (۱۳۹۱)
در بحث اهمیت دادن دهیار به شاخص‌های چهارگانه، شاخص عمرانی بالاترین درجه اهمیت و شاخص اقتصادی کمترین درجه را به خود اختصاص داده است. در بحث تخصص و مهارت دهیاران، شاخص خدماتی بالاترین و شاخص اقتصادی کمترین رتبه را اخذ نموده است.	بررسی و ارزیابی عملکرد دهیاران در روند مدیریت و توسعه روستایی (مقاله)	حجت شیخی، طاهر پریزادی، بیژن ورمزیار (۱۳۹۲)
عملکرد دهیاری‌ها بر اساس مدل چارچوب عمومی ارزیابی عملکرد، نامطلوب بوده است، عواملی مانند تحصیلات پایین دهیاران، آشنا نبودن آنها با مبانی ارزیابی عملکرد، نبود برنامه مصوب پنج ساله در دهیاری‌ها، عدم مشارکت مردم در طرح‌های عمرانی و مشکلات مالی و اعتباری دهیاری‌ها، در ناکارایی عملکرد آنها تأثیرگذار بوده است.	ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها با استفاده از مدل چارچوب عمومی ارزیابی (CAF) (مقاله)	محمد رضا رضوانی، سمیه محمدی، صدیقه پیری (۱۳۹۲)

توسعه پایدار روستایی بوده است. این پژوهش با نگاهی به تحقیقات پیشین سعی دارد با رویکردی جامع فعالیت‌ها و عملکرد دهیار براساس ۴۸ وظیفه محوله بر آنان در توسعه روستایی را از دیدگاه روستاییان مورد ارزیابی قرار دهد. با توجه به تفاوت سیستم مدیریت روستایی کشورهای مختلف جدول ۲ به برخی مطالعات انجام شده در زمینه مدیریت محلی به ویژه روستایی در سایر کشورها اشاره می‌شود.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که از سال ۱۳۷۷ که نخستین اقدامات برای ایجاد مدیریت روستایی در کشور انجام شد تاکنون مطالعات متعددی از سوی محققان صورت گرفته است. بررسی مطالعات انجام شده مؤید این مطلب است که دهیار نقش مؤثری در موفقیت انواع برنامه‌ها و طرح‌های توسعه روستایی دارد اما میزان موفقیت دهیار همیشه یکسان نبوده است. با توجه به این که مدیریت همواره یکی از مباحث مهم و اساسی در

جدول ۲: ادبیات تحقیق در زمینه مدیریت محلی روستایی در سایر کشورها.

نویسنده	عنوان مقاله	نتیجه
Beth Walter Honadle and Mary Lloyd-Jones (1998)	Analyzing Rural Local Governments' Financial Condition: An Exploratory Application of Three Tools	دولت‌های محلی روستایی اغلب فاقد ظرفیت برای تجزیه و تحلیل و نظارت بر وضعیت مالی خود هستند. در این مقاله به سه روش به بررسی وضعیت مالی روستاهایی شهرستان مینه سوتا پرداخته و نقاط قوت و ضعف، سودمندی و سهولت و یا دشواری آن را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است.
Steven Brent Lackey, David Freshwater, Anil Rupasingha (2002)	Factors Influencing Local Government Cooperation in Rural Areas: Evidence from the Tennessee Valley	این تحقیق میزان همکاری دولت‌های محلی در مناطق روستایی دره تنسی را مورد بررسی قرار داده و به این نتیجه رسیده است که عواملی مانند فقدان طرفداران قوی برای پروژه‌های تعاونی، سوءظن به یکدیگر و تفاوت در منابع موجود مانع همکاری بین آنها شده است. در مقابل، انگیزه‌های مالی میزان همکاری را افزایش می‌دهد.
Mark W. Skinner, Alun E. Joseph, Richard G. Kuhn (2003)	Social and environmental regulation in rural China: bringing the changing role of local government into focus	این مقاله به بررسی جلوه‌های محلی، تغییر اجتماعی و زیست‌محیطی و نقش در حال تغییر دولت‌های محلی در روند نظارتی در استان ژجیانگ می‌پردازد. نتایج نشان می‌دهد توانایی دولت‌های محلی در ایجاد ارتباط بین سیاست‌های ملی و استانی و اولویت‌های محلی در فرآیندهای توسعه محلی بسزا است. با این حال ارزیابی استقلال در سطوح محلی از دولت هنوز قابل بحث است.
Umar Kakumba (2010)	Local government citizen participation and rural development: reflections on Uganda's decentralization system	این مقاله به بررسی سیستم عدم تمرکز و ارزیابی مکانیسم‌های مشارکتی حکومت محلی در اوگاندا برای بهبود روند توسعه روستایی است. نتایج بازگویی این مطلب هستند که برای رسیدن به اهداف اصلی تمرکززدایی و مشارکت در توسعه روستایی نیاز به تقویت نقش جامعه محلی در بسیج منابع است.
Tolu Lawal (2014)	Local Government and Rural Infrastructural Delivery in Nigeria	این مقاله به شناخت و اهمیت دولت‌های محلی در فرآیند توسعه روستایی می‌پردازد. بررسی‌ها نشان داده است که دولت محلی در پاسخ به چالش‌های تأمین زیرساخت‌های روستایی و بهبود آن ضعیف بوده است. همچنین در مناطقی که تا حدودی زیرساخت‌های روستا بهبود یافته با مشکلات زیست‌محیطی همراه بوده است که رابطی معنی‌داری توسعه دارد.

روش تحقیق

بالغ بر ۶۲۷۲ نفر و ۱۹۸۷ خانوار، دارای دهیاری بوده‌اند. به منظور ارزیابی عملکرد دهیاران، در این مطالعه روستاهایی مورد بررسی قرار گرفتند که حداقل ۱۰ سال از تشکیل این نهاد مدیریتی جدید «دهیاری» در آنها گذشته باشد تا روستائیان بتوانند عملکرد دهیار را به درستی ارزیابی نمایند با در نظر گرفتن این مطلب تعداد ده روستا بدین منظور در بخش طرقبه واجد شرایط تشخیص داده شد که به شرح جدول ۳ می‌باشد.

به منظور تعیین حجم خانوارهای مورد بررسی از فرمول کوکران به شرح زیر استفاده شد. بر اساس فرمول کوکران از تعداد ۱۹۸۷ خانوار ساکن در ۱۰ روستای مورد بررسی ۲۳۵ خانوار تعیین گردید که بر

روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و واحد تحلیل روستا است. جمع‌آوری اطلاعات ترکیبی از روش‌های میدانی و اسنادی است. منطقه مورد مطالعه بخش طرقبه شهرستان بینالود (طرقبه شاندریز) در استان خراسان رضوی است. شهرستان بینالود بر اساس تقسیمات کشوری ۱۳۸۶ از شهرستان مشهد جدا گردید و در حال حاضر دارای دو بخش طرقبه و شاندریز است. بر اساس سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۹۰ بخش طرقبه دارای ۲ دهستان (جاغرق و طرقبه) و ۲۶ آبادی با جمعیت ۱۰۷۷۹ نفر بوده است (سالنامه آماری استان خراسان رضوی، ۱۳۹۰) که از این تعداد ۱۸ روستای بالای ۲۰ خانوار با جمعیتی

با توجه به این که در تعدادی از روستاهای مورد بررسی حجم خانوار کمتر از ۱۰ به دست آمد، جهت اصلاح حجم محدود از فرمول N_0 استفاده شد و حجم خانوارهای نمونه از ۲۳۵ به ۲۵۱ خانوار افزایش یافت (جدول (۳)).

اساس قاعده تسهیم به نسبت تعداد خانوار مورد بررسی در هر یک از ۱۰ روستا تعیین گردید.

$$n = \frac{(1.96)^2 \times 0.25}{(0.6)^2} \approx 235$$

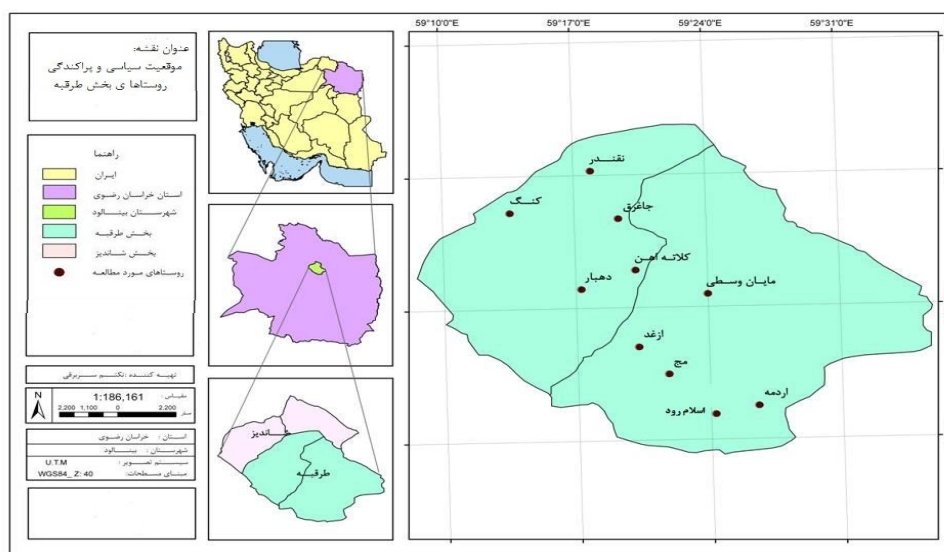
$$n = \frac{1}{1 + \frac{1}{1987} \left(\frac{(1.96)^2 \times 0.5 \times 0.5}{(0.6)^2} - 1 \right)}$$

معادله ۱.

جدول ۳: روستاهای نمونه و حجم خانوارهای مورد بررسی ۱۳۹۰

ردیف	نام روستا	موقعیت	سال تاسیس	درجه دهیاری ^۱	جمعیت	خانوار	حجم نمونه
۱	اردمه	کوهپایه‌ای	۱۳۸۵	۱	۹۴	۳۲	۱۴
۲	ازغد	کوهستانی	۱۳۸۴	۳	۵۲۲	۱۹۹	۲۳
۳	اسلام رود (خانرود)	کوهپایه‌ای	۱۳۸۳	۱	۴۰۵	۱۴۲	۱۶
۴	جاغرق	کوهپایه‌ای	۱۳۸۳	۵	۲۴۵۹	۷۶۷	۹۰
۵	دهبار	دره‌ای	۱۳۸۳	۱	۳۸۲	۱۱۴	۱۳
۶	کلاته آهن	کوهپایه‌ای	۱۳۸۳	۱	۳۰۰	۹۴	۱۱
۷	کنگ	کوهپایه‌ای	۱۳۸۳	۴	۷۹۹	۲۷۱	۳۲
۸	مایان وسطی	کوهپایه‌ای	۱۳۸۴	۱	۲۴۰	۵۹	۱۶
۹	مج	کوهپایه‌ای	۱۳۸۵	۲	۳۲۶	۱۰۰	۱۲
۱۰	نقندر	دره‌ای	۱۳۸۳	۳	۷۳۹	۲۰۹	۲۴
	مجموع	-	-	-	۶۲۷۶	۱۹۸۷	۲۵۱

مأخذ: استانداری خراسان رضوی. (۱۳۹۱)، بخشدارای طبقه شهرستان بینالود (۱۳۹۱)

نقشه ۱: موقعیت سیاسی بخش طبقه در شهرستان بینالود و توزیع فضایی روستاهای مورد مطالعه.

۱. ماده ۱: به استناد ماده ۲ اساسنامه تشکیلات و سازمان دهیاری مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۱ و بر اساس آخرین اطلاعات رسمی کشور، درجه بندی دهیاری‌ها بر اساس سه شاخص درآمد، جمعیت و وسعت روستا (محدوده قانونی) از ۱ تا ۶ تعیین می شود. هر یک از شاخص‌های مندرج در ماده یک در ۵ طبقه دسته بندی و به ترتیب کوچک به بزرگ امتیاز دریافت خواهند کرد و مجموع کل امتیازات هر دهیاری، تعیین کننده درجه آن دهیاری خواهد بود (معاونت آموزشی جهاد دانشگاهی، ۱۳۹۱: ۳۸۹).

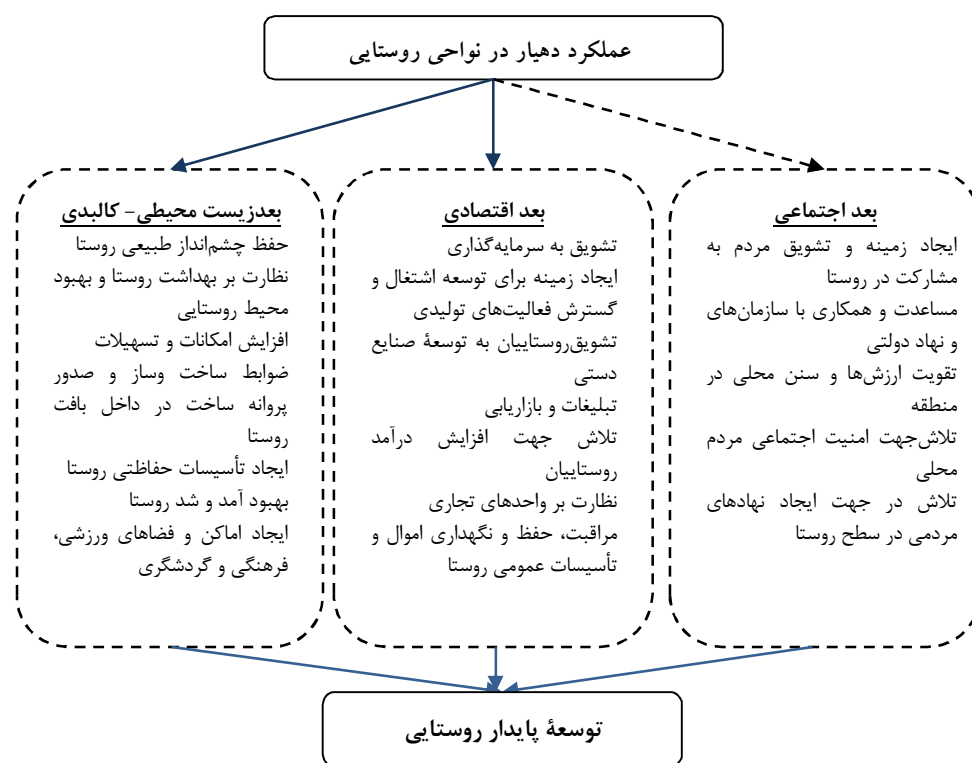
لیکرت بوده است. پس از ورود اطلاعات به نرم‌افزار SPSS، با استفاده از آزمون‌های مختلف آماری به تحلیل اطلاعات پرداخته شد. به‌منظور بررسی پایایی پرسشنامه از آلفای کرونباخ استفاده شد. مطابق جدول ۴ ضریب آلفا برای ۴۹ شاخص مورد بررسی برابر ۰/۸۹ به‌دست آمد که نشان‌دهنده پایایی قابل قبول پرسشنامه تحقیق است.

طبق مصوبه هیئت وزیران، برای دهیار در حوزه‌های مختلف اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی و زیست‌محیطی، وظایفی در قالب یک ماده و ۴۸ بند در سه بُعد تعریف شده است. در این تحقیق به‌منظور ارزیابی عملکرد دهیار در توسعه پایدار روستایی از ۴۹ شاخص در سه بُعد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی (منطبق بر ۴۸ بند وظیفه محوله به دهیار) استفاده شد. طیف موردسنجش در پرسشنامه

جدول ۴: ضرایب آلفای کرونباخ متغیرهای تحقیق

نتیجه	مقدار آلفا	تعداد گویه‌ها	ابعاد توسعه پایدار
تأیید پایایی	۰,۹۱	۲۲	عملکرد کالبدی- زیست‌محیطی دهیار
تأیید پایایی	۰,۹۰	۱۵	عملکرد اقتصادی دهیار
تأیید پایایی	۰,۸۲	۱۲	عملکرد اجتماعی دهیار
تأیید پایایی	۰,۸۹	۴۹	عملکرد دهیار

مأخذ: یافته‌های پژوهش

نمودار ۱: مدل تحقیق

به دلیل پیچیدگی مسائل و پیدایش نیازهای متعدد و ضرورت دستیابی به توسعه نیاز به سازمان‌های تخصصی و بوروکراتیک در عرصه مدیریت محلی مانند

مبانی نظری

اگر در گذشته افرادی مانند مالک یا کدخدا می‌توانستند امور عمومی روستاها را اداره کنند، امروزه

«دهیاری» است (فیروزآبادی و ایمانی جاجرمی، ۱۳۹۱: ۶۱). بر این اساس به موجب ماده واحده قانون تأسیس دهیاری‌ها «به وزارت کشور اجازه داده می‌شود جهت اداره امور روستاها سازمانی به نام دهیاری با توجه به موقعیت محل با درخواست اهالی و به صورت خودکفا با شخصیت حقوقی مستقل تأسیس نماید. تأسیس دهیاری‌های مذکور به هیچ عنوان مانع اقدامات و کمک‌های دولت در جهت رسیدگی به عمران و آبادی روستاهای مذکور نخواهد شد» (اکبری و عبداللهی، ۱۳۸۴: ۱۳۵؛ حسینی، ۱۳۸۹: ۶۱). با توجه به ویژگی‌هایی که ماده واحده قانون تأسیس دهیاری‌های خودکفا برمی‌شمارد می‌توان دهیاری را به این شرح تعریف کرد: «دهیاری، نهاد عمومی غیردولتی محسوب و دارای شخصیت حقوقی مستقل است و به صورت خودکفا اداره می‌شود و تحت نظارت شورای اسلامی روستا است». عناصر اصلی این تعریف عبارت‌اند از:

۱. سازمان؛ دهیاری سازمان است. یعنی دارای اصول و مقررات مشخص است و سلسله‌مراتب دارد و برای انجام وظایف ویژه‌ای که در قانون پیش بینی شده است تأسیس می‌شود؛

۲. محلی بودن؛ در محدوده معینی باید انجام وظیفه کند و این محدوده روستا است. ملاک آن نیز بر اساس قانون تقسیمات کشوری مصوب سال ۱۳۶۴ و اصلاحات بعدی از سوی وزارت کشور و سازمان شهرداری‌ها، دهیاری‌ها است؛

۳. حقوق مردم؛ مشارکت و سهم مردم در اداره امور است که در سطح روستا، شهروندان افرادی را به عنوان نماینده خود برای اداره امور مربوط به روستا برمی‌گزینند؛

۴. استقلال دهیاری؛ دهیاری‌ها بر اساس تعریف، سازمان‌هایی مستقل و خودمختارند و دولت مرکزی تنها می‌بایست نقش ناظر و هماهنگ‌کننده داشته باشد نه این که مستقیماً به دخالت در امور روستا بپردازد (حسینی، ۱۳۸۹: ۶۷-۶۸).

به‌طور کلی می‌توان مدیریت را در دو شکل سنتی و نوگرا (نوبن) تقسیم نمود و بر این اساس دهیاری‌ها که

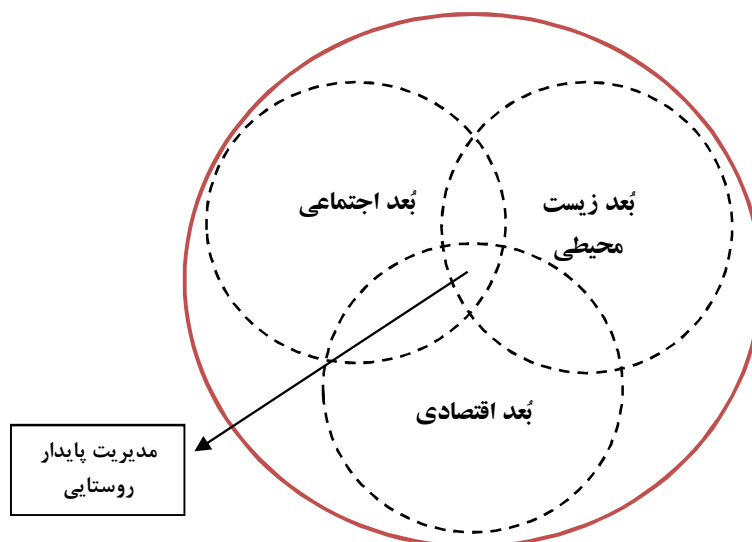
مهم‌ترین بازوی اجرایی شورای اسلامی روستا می‌باشند، به‌عنوان مدیریت نوبن و نوگرا قلمداد می‌شوند (مهدوی و نجفی، ۱۳۸۴: ۲۲) دهیاری‌ها به‌عنوان سازمان محلی که از یک‌طرف با دولت و از طرف دیگر با مردم ارتباط دارند و با عنایت به قوانین و مقررات وضع شده که در آن‌ها وظایف و اختیاراتی برای این نهاد مشخص گردیده است، نقش مهمی در توسعه پایدار روستایی ایفا می‌نمایند. در توسعه پایدار، مدیریت روستایی یعنی تنظیم رابطه انسان با محیط زیست خود، که در آن به پیوند نظام‌های اجتماعی، اقتصادی با نظارت‌های بوم‌شناختی توجه می‌شود. با مروری بر وظایف دهیار و تطابق آن با شاخص‌های توسعه پایدار می‌توان به‌خوبی هم‌سویی وظایف با شاخص‌های توسعه پایدار روستایی را مورد تدقیق و شناسایی قرارداد. حاکمیت مدیریت پایدار در روستاها با پیامدها و آثار مطلوب اقتصادی، اجتماعی و محیطی همراه خواهد بود. دهیاران به‌عنوان بازوان اجرایی دولت در سطوح محلی آن چنان که در جدول (۵) آمده در سه بُعد محیطی، اقتصادی و اجتماعی و متناسب با وظایف و کارکردهای خود به هدف توسعه مسئولیت‌پذیری محیطی، کارایی اقتصادی و یکپارچگی اجتماعی عمل می‌نمایند (سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌ها، ۱۳۹۰: ۱۲۰).

با توجه به نقش مدیریت در تحقق توسعه پایدار سازمان‌های محلی مانند دهیاری‌ها می‌توانند نقش مهمی در توسعه پایدار روستایی داشته باشند؛ در این زمینه ارزیابی اقدامات ضروری به نظر می‌رسد زیرا به‌کارگیری نتایج حاصل از ارزیابی عملکرد می‌تواند در جهت بهبود مدیریت دهیاری‌ها، ارتقای پاسخگویی و شفافیت در دهیاری‌ها، نظام‌مند نمودن اقدام‌ها و فعالیت‌های دهیاری‌ها از طریق اخذ بازخورد نتایج ارزیابی، تصحیح اهداف، سیاست‌ها، وظایف و برنامه‌های دهیاری به‌صورت واقع‌بینانه مورد استفاده واقع گردد (سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، ۱۳۹۳).

جدول ۵- ابعاد مدیریت پایدار و یکپارچه روستایی با تأکید بر کارکرد و وظایف دهیاران

ابعاد	مدیریت پایدار
مدیریت محیط زیست	<ul style="list-style-type: none"> - حفاظت از منابع پایه و یکپارچگی محیطی. - مدیریت حوزه آبخیز در راستای سیاست‌ها و اهداف توسعه پایدار به‌منظور کاهش آلودگی منابع آب و بهبود کیفیت آن. - مدیریت چشم‌اندازهای روستایی از طریق حمایت و حفاظت از منابع طبیعی و میراث‌های فرهنگی. - مدیریت تغییرات کاربری اراضی در راستای حفظ اراضی زراعی و باغات. - توسعه مراقبت‌های بهداشتی از طریق کنترل و نظارت بر دفع بهداشتی فضلاب‌های و مواد زائد (زباله)
مدیریت اجتماعی	<ul style="list-style-type: none"> - برقراری نظام‌های ارتباطی و اطلاعات دوجانبه شهری و روستایی شامل ترویج و اشاعه دانش - ظرفیت‌سازی نهادی، کنترل و نظارت در سطوح محلی - ارائه برنامه‌های مشارکتی به همراه حفظ میراث فرهنگی - مدیریت آسیب‌های اجتماعی
مدیریت اقتصادی	<ul style="list-style-type: none"> - افزایش کارایی اقتصادی روستاها در چارچوب تقویت مناسبات روستا و شهر - توسعه خطوط ارتباطی و خدمات حمل‌ونقل در ابعاد محلی جهت اطمینان از وجود پیوندها میان سکونت‌گاه‌های روستایی و شهری - توسعه قواعد و مناسبات مالی و اعتباری در جهت افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی. - تنوع‌بخشی در تولید متناسب با نیازهای بازار و ایجاد پیوندهای متقابل درون منطقه‌ای - ظرفیت‌سازی برای توسعه نوآوری‌ها - آموزش و برنامه‌های ویژه برای جوانان در جهت توسعه آگاهی‌ها و دانش محلی در امر تولید - برگزاری جلسات در سطح منطقه‌ای برای پیوند بخش‌های مختلف اقتصادی به‌ویژه کشاورزی و صنعت.

مأخذ: سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌ها، ۱۳۹۰: ۱۲۰-۱۲۲.

نمودار ۲: وظایف دهیاران در مدیریت پایدار روستایی

متأهل و بقیه مجرد می‌باشند. اغلب پاسخگویان (۵۴٫۸ درصد) دارای تحصیلات پایین‌تر از دیپلم بوده‌اند. ۲۳٫۵ درصد دیپلم و ۱۲ درصد فوق‌دیپلم و ۸ درصد بی‌سواد بوده‌اند. از نظر وضعیت سکونت ۶۹٫۵ درصد افراد سکونت دائم در روستا داشته‌اند و فقط ۳۰٫۴ درصد دارای سکونت غیر دائم بوده‌اند، این افراد به‌جز فصل زمستان که در مشهد اقامت می‌کنند، در سایر فصول در روستا ساکن هستند. از نظر وضعیت

یافته‌های تحقیق یافته‌های توصیفی

از مجموع ۲۵۱ سرپرست خانوار روستایی مورد بررسی، ۱۷۵ نفر (معادل ۶۹٫۷ درصد) مرد و ۷۶ نفر (معادل ۳۰٫۲ درصد) زن بوده‌اند. میانگین سن پاسخگویان ۳۸ سال بوده و بیشتر آن‌ها در رده سنی ۳۰ تا ۳۹ سال قرار داشته‌اند. از نظر تأهل اغلب سرپرستان خانوارهای مورد بررسی یعنی ۸۲٫۵ درصد

است. میانه نظری در آزمون تی استیودنت تک نمونه‌ای عدد ۳ در نظر گرفته شد.

الف- ارزیابی عملکرد دهیار در توسعه کالبدی-زیست‌محیطی روستا: به‌منظور ارزیابی عملکرد دهیاران در بعد کالبدی-زیست‌محیطی، نظرات روستاییان در ۲۲ شاخص موردبررسی قرار گرفته است. همان‌طور که در جدول (۷) مشاهده می‌شود به‌جز «نظارت بر ساخت‌وساز و صدور پروانه ساختمان» و «جمع‌آوری مستمر زباله» میانگین در سایر شاخص‌ها معنی‌دار گردیده است. نتایج حاصل از آزمون نشان می‌دهد عملکرد دهیاران در کلیه شاخص‌ها پائین‌تر از میانگین نظری ارزیابی شده است. «احداث پارک و توسعه فضای سبز روستا» (با میانگین ۱,۱۰) و «مراکز تفریحی و ورزشی در سطح روستا» (با میانگین ۱,۱۵) ضعیف‌ترین عملکرد را در بین شاخص‌های بعد کالبدی-زیست‌محیطی داشته‌اند. دهیاران دلایل خود را در زمینه ایجاد و توسعه فضای سبز این‌گونه بازگو کردند «روستا دارای فضای سبز هست و دیگر نیاز به ایجاد آن نیست» در زمینه ایجاد مراکز تفریحی و ورزشی برخی دهیاران به مشکلاتی از قبیل کمبود بودجه، نبود زمین مناسب اشاره نموده‌اند.

ب- ارزیابی عملکرد دهیار در توسعه اقتصادی روستا: به‌منظور ارزیابی عملکرد دهیاران در بُعد اقتصادی، ۱۵ شاخص به شرح جدول ۸ در نظر گرفته شد و نظر سرپرستان خانوارهای روستایی درباره این شاخص‌ها موردبررسی قرار گرفت. نتایج آزمون T نشان می‌دهد که میانگین در کلیه شاخص‌های موردبررسی معنی‌دار گردیده است. اکثر روستاییان عملکرد دهیار را در بُعد اقتصادی ضعیف ارزیابی کرده‌اند. همان‌طور که مشاهده می‌شود، از نظر پاسخگویان دهیاران در زمینه «برگزاری جشنواره‌ها و مراسم خاص مذهبی روستایی» (با میانگین ۲,۳۵) «مراقبت، حفظ و نگهداری اموال و تأسیسات عمومی روستا» (با میانگین ۲,۲۷) بالاترین و در زمینه «سازمان‌دهی اجازه منازل به گردشگران» (با میانگین ۱/۱۸) و «معرفی و بازاریابی صنایع دستی روستا» (با

اشتغال بیشتر افراد (۴۴,۶ درصد) در مشاغل خدماتی، سپس صنعت با ۲۳,۵ درصد و کشاورزی و باغدار ۲۲,۹ درصد در رتبه‌های دوم و سوم قرار داشتند.

میانگین سن دهیاران در روستاهای موردبررسی ۳۹ سال بوده است. حدود ۶۰ درصد دهیاران در گروه سنی ۳۰ تا ۴۰ سال قرار داشته‌اند. بررسی‌ها نشان می‌دهد تمامی دهیاران موردبررسی محلی و بومی هستند ولی از نظر محل سکونت ۳۰ درصد ساکن در روستا و ۷۰ درصد ساکن در شهر (مشهد و طرنبه) هستند. از نظر سطح تحصیلات تمام دهیاران دارای مدرک تحصیلی دیپلم به بالا و فقط ۴۰ درصد آنها دارای مدرک دانشگاهی می‌باشند. بررسی وضعیت اشتغال دهیاری نشان می‌دهد که ۲ دهیار به‌صورت تمام‌وقت (جاغرق و کنگ) و ۸ دهیار به‌صورت پاره‌وقت در دهیاری مشغول به کار بوده‌اند. دهیاران پاره‌وقت به‌جز کار در دهیاری، دارای مشاغل دیگری بوده‌اند به‌طوری که ۴۰ درصد کارمند، ۳۰ درصد باغدار، ۱۰ درصد کشاورز بودند. از بین ۱۰ دهیار مورد بررسی ۸ نفر از دهیاران آموزش‌های لازم برای دهیاری را گذرانده‌اند و تنها ۲ نفر به‌دلیل این که طی یک سال اخیر به‌عنوان دهیار مشغول به فعالیت شده‌اند، هنوز موفق به طی دوره آموزشی نشده‌اند.

تحلیل استنباطی یافته‌ها

به‌منظور بررسی نرمال بودن توزیع با توجه به مقیاس رتبه‌ای متغیرهای تحقیق از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده شد. همان‌طور که در جدول ۶ مشاهده می‌شود، مقدار آماره Z در تمام ابعاد در سطح کوچک‌تر از ۰,۰۵ معنی‌دار است از آنجا که مقدار این آماره بین -۱,۹۶ و +۱,۹۶ قرار گرفته است، با احتمال ۰,۹۵ درصد توزیع صفت در جامعه نرمال است.

با توجه به نرمال شدن توزیع جهت بررسی نقش دهیار در توسعه اقتصادی، اجتماعی و کالبدی-زیست‌محیطی روستایی از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده می‌شود با توجه به این که سؤالات در طیف لیکرت از بسیار کم (۱) تا بسیار زیاد (۵) طراحی شده

میانگین ۱,۲۰) ضعیف‌ترین عملکرد را داشته‌اند. بر اساس مشاهدات و مصاحبه با مردم و دهیاران در بیشتر روستاها صنایع دستی منسوخ شده است. به‌جز روستای میان وسطی که سبببافی در برخی منازل رواج دارد، و در شهر طرقله به فروش می‌رسد در سایر روستاهای مورد بررسی صنایع دستی تولید نمی‌شود.

جدول ۶: نتایج آزمون کولموگراف-اسمیرنوف

نتیجه آزمون	sig	مقدار Z	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد	بعد
نرمال است	۰.۹۷	۱,۵۳۵	۰,۶۷	۲,۱۸	۲۵۱	عملکرد اجتماعی دهیار
نرمال است	۰.۸۱	۱,۹۱	۰,۶۹	۱,۵۷	۲۵۱	عملکرد اقتصادی دهیار
نرمال است	۰.۹۰	۱,۸۰	۰,۶۵	۲,۰۱	۲۵۱	عملکرد کالبدی- زیست‌محیطی دهیار
نرمال است	۰.۹۸	۱,۲۲	۰,۶۱	۱,۹۳	۲۵۱	عملکرد دهیاران

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

جدول ۷: ارزیابی عملکرد کالبدی- عمرانی دهیاران از نظر روستائیان

95% Confidence Interval of		اختلاف میانگین	سطح معنی‌داری	اماره t	انحراف معیار	میانگین	گویه- عبارت
حد بالا	حد پایین						
-۰,۶۲	-۰,۹۱	-۰,۷۶۱	۰,۰۰	-۱۰,۳۱	۱,۱۶	۲,۲۴	حفظ روستا از خطر سیل
-۱,۱۳	-۱,۴۰	-۱,۲۶	۰,۰۰	-۱۸,۷۵	۱,۰۶	۱,۷۴	حفظ روستا از خطر سرمازدگی
-۱,۲۱	-۱,۴۸	-۱,۳۴	۰,۰۰	-۱۹,۲۵	۱,۱۸	۱,۶۵	حفظ روستا از خطر خشک‌سالی
-۰,۵۸	-۰,۸۵	-۰,۷۱۷	۰,۰۰	-۱۰,۲۵	۱,۱۰	۲,۲۸	آسفالت معابر روستا
-۰,۶۰	-۰,۸۹	-۰,۷۴۵	۰,۰۰	-۱۰,۴۷	۱,۱۲	۲,۲۵	مرمت و بازسازی معابر روستا
-۰,۵۶	-۰,۸۵	-۰,۷۰۹	۰,۰۰	-۹,۶۱۹	۱,۱۶	۲,۲۹	نظافت معابر و اماکن عمومی
-۰,۴۹	-۰,۸۰	-۰,۶۴	۰,۰۰	-۸,۱۱	۱,۲۵	۲,۳۶	نام‌گذاری و نصب تابلو در معابر و میدان‌ها و...
-۰,۶۱	۰,۹۰	-۰,۷۳۵	۰,۰۰	-۱۰,۱۳	۱,۱۷	۲,۲۵	افزایش دسترسی به حمل‌ونقل مناسب
-۰,۷۴	-۱,۰۱	+۰,۸۳	۰,۰۰	-۱۲,۶۲	۱,۰۶	۲,۱۳	جمع‌آوری، هدایت و دفع آب‌های سطحی روستا
-۰,۷۲	-۰,۹۸	-۰,۸۴	۰,۰۰	-۱۲,۷۹	۱,۰۵	۲,۱۵	احداث سرویس‌های بهداشتی
-۱,۰۲	-۱,۲۸	-۱,۱۴	۰,۰۰	-۱۷,۷۷	۱,۰۲	۱,۸۶	تکمیل و تجهیز سرویس‌های بهداشتی
-۱,۰۶	-۱,۳۲	-۱,۱۹۱	۰,۰۰	-۱۸,۴۷	۱,۰۲	۱,۸۱	نظافت سرویس‌های بهداشتی
۰,۷	-۰,۲۵	-۰,۰۹۳	۰,۲۶	-۱,۱۳	۱,۲۸	۲,۹۱	جمع‌آوری مستمر زباله
-۰,۲۷	-۰,۶۰	-۰,۴۳۴	۰,۰۰	-۵,۱۱	۱,۳۴	۲,۵۷	دفع یا دفن مستمر زباله
-۰,۴۸	-۰,۸۰	-۰,۶۴۱	۰,۰۰	-۷,۷۶	۱,۰۳	۲,۳۶	نظارت بر حفظ منابع طبیعی و اراضی ملی واقع در محدوده روستا
-۰,۷۸	-۱,۰۷	-۰,۹۲	۰,۰۰	-۱۲,۷۱	۱,۱۵	۲,۰۷	تقویت آگاهی‌های زیست‌محیطی بین ساکنان
-۱,۷۹	-۲,۰۱	-۱,۸۹	۰,۰۰	-۳۳,۸۲	۰,۸۸	۱,۱	احداث پارک و توسعه فضای سبز روستا
-۱,۷۲	-۱,۹۶	-۱,۸۴	۰,۰۰	-۲۹,۰۴	۱,۰۰۸	۱,۱۵	احداث و توسعه ورزشگاه و لوازم ورزشی
-۱,۵۸	-۱,۸۲	-۱,۰۷	۰,۰۰	-۲۷,۴۷	۰,۹۶۱	۱,۳۰	ایجاد و تقویت جاذبه ثانویه گردشگری
-۰,۴۷	-۰,۷۷	-۰,۶۱	۰,۰۰	-۸,۳۲	۱,۱۹	۲,۳۸	پیگیری تهیه و اجرای طرح هادی روستا از مراجع ذی‌ربط
۰,۲۴	-۰,۰۹	۰,۰۷	۰,۳۶	۰,۹۰۶	۱,۳۲۳	۳,۰۸	نظارت بر ساخت‌وساز و صدور پروانه ساختمان
-۱,۰۸	-۱,۳۱	-۱,۱۹۵	۰,۰۰	-۲۰,۰۳	۰,۹۴۵	۱,۸۰	حراست از میراث فرهنگی و بافت تاریخی روستا

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

نانوایی‌ها و فروشگاههای مواد غذایی» با میانگین ۲,۳۸ و ۲,۱۴ دهیاران بیان نموده‌اند «نظارت بر واحدهای صنفی و تجاری در سطح روستا از وظایف دهیاری نبوده بلکه وظیفه سازمان اصناف و خانه بهداشت می‌باشد». در حالی که بر اساس ماده ۱۰ قانون یکی از وظایف دهیاری‌ها «مراقبت بر وضعیت بهداشتی گرمابه‌ها، نانوایی‌ها، قصابی‌ها، قهوه‌خانه‌ها و فروشگاه‌های مواد غذایی و بهداشتی بر اساس ضوابط و مقررات مربوط و معرفی اماکن غیربهداشتی به مسئولان ذی‌ربط» می‌باشد. در برخی از روستاها (خصوصاً در روستاهایی که دهیار پاره‌وقت است یا ساکن در شهر است) مردم محلی دسترسی کمی به دهیار در روستا (با میانگین ۱,۹۸) داشته و ناراضی بوده‌اند.

ج- ارزیابی عملکرد دهیار در توسعه اجتماعی روستا: به‌منظور ارزیابی عملکرد دهیاران در بُعد اجتماعی، ۱۲ شاخص به شرح جدول (۹) در نظر گرفته شد؛ به‌جز «ارتباط و همکاری با شورای روستا» و «ارتباط و همکاری با نیروی انتظامی در برقراری نظم و امنیت» میانگین در سایر شاخص‌ها معنی‌دار گردیده است. نتایج آزمون نشان می‌دهد که «ارتباط و همکاری با مسئولین برای حفظ و نگهداری منابع طبیعی واقع در محدوده قانونی روستا» با میانگین ۲/۵۳ بالاترین عملکرد دهیار در بُعد اجتماعی و «پیگیری و مساعدت در جهت ایجاد سازمان‌های مردم‌نهاد در زمینه‌های گردشگری و زیست‌محیطی و...» با میانگین ۱,۶۱ پایین‌ترین نمره را داشته است. در زمینه «نظارت بر امور بهداشت عمومی قصابی، قهوه‌خانه‌ها، رستوران‌ها» (با میانگین ۱,۸۸) و «نظارت بر امور بهداشتی

جدول ۸- ارزیابی عملکرد اقتصادی دهیاران از نظر روستاییان

گویه- عبارت	میانگین	انحراف معیار	آماره t	سطح معنی‌داری	اختلاف میانگین	حد پایین	حد بالا
ایجاد بستر لازم جهت جذب سرمایه‌گذار بخش خصوصی	۱,۴۹	۰,۹۳۱	-۲۵,۶۹	۰,۰۰	-۱,۵۱	-۱,۶۳	-۱,۳۹
جذب و هزینه کرد مناسب بودجه‌های دولتی	۱,۶۹	۱,۱۳	-۱۸,۲۴	۰,۰۰	-۱,۳۱	-۱,۴۵	-۱,۱۷
شناسایی و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید برای جوانان	۱,۵۴	۰,۹۷۷	-۲۳,۷۲	۰,۰۰	-۱,۴۶	-۱,۵۸	-۱,۳۴
معرفی و بازاریابی محصولات کشاورزی	۱,۴۷	۱,۰۳۸	-۲۳,۹۹	۰,۰۰	-۱,۵۳	-۱,۶۶	-۱,۴۱
معرفی و بازاریابی صنایع دستی روستا	۱,۲۰	۰,۸۳۸	-۳۴,۱۳	۰,۰۰	-۱,۸۰	-۱,۹۱	-۱,۷۰
تشویق و آموزش روستاییان به فعال‌سازی صنایع دستی	۱,۴۳	۱,۱۶۹	-۲۱,۲۱	۰,۰۰	-۱,۵۶	-۱,۷۱	-۱,۴۲
نظارت و مراقبت و اهتمام کامل در نصب برگه قیمت بر روی اجناس	۱,۳۷	۰,۹۶۵	-۲۶,۶۸	۰,۰۰	-۱,۶۲	-۱,۷۵	-۱,۵۱
نظارت بر ارزانی و فراوانی خواروبار و مواد مورداحتیاج عمومی	۱,۳۷	۰,۹۸۴	-۲۶,۲۸	۰,۰۰	-۱,۶۳	-۱,۷۶	-۱,۵۱
نظارت بر جلوگیری از فروش اجناس فاسد شده	۱,۴۵	۱,۱۲	-۲۱,۹۰	۰,۰۰	-۱,۵۵	-۱,۶۹	-۱,۴۱
سازمان‌دهی اجازه منازل به گردشگران	۱,۱۸	۰,۹۱	-۳۱,۷۰	۰,۰۰	-۱,۸۲	-۱,۹۳	-۱,۷۱
برگزاری جشنواره‌ها و مراسم خاص روستایی	۲,۳۵	۱,۳	-۷,۲۵	۰,۰۰	-۰,۴۶	-۰,۸۲	-۰,۴۸
تهیه بروشور جهت معرفی روستا و جاذبه‌ها	۲,۱۱	۱,۲۶۶	-۱۱,۱۱	۰,۰۰	-۰,۸۸	-۱,۰۵	-۰,۷۳
بررسی و شناخت کمبودها	۱,۷۹	۱,۰۶	-۱۸,۳۸	۰,۰۰	-۱,۲۳	-۱,۳۷	-۱,۱۰
در تهیه طرح‌ها و پیشنهادهای اصلاحی و علمی در زمینه‌های مختلف اقتصادی	۱,۶۹	۱,۰۲	۲۰,۲۴	۰,۰۰	-۱,۳۱	-۱,۴۴	-۱,۱۹
مراقبت، حفظ و نگهداری اموال و تأسیسات عمومی روستا	۲,۲۷	۱,۱۱	-۱,۳۱	۰,۰۰	-۰,۷۲	-۰,۸۶	-۰,۵۹

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

جدول ۹- ارزیابی عملکرد اجتماعی دهیاران از نظر روستائیان

95% confidence Interval of		اختلاف میانگین	سطح معنی داری	اماره t	آمار توصیفی		گویه- عبارت
حد بالا	حد پایین				انحراف معیار	میانگین	
۰,۳۵	۰,۴	۰,۱۹۱	۰,۰۱	۲,۴۴	۱,۲۳	۳,۱۹	ارتباط و همکاری با شورای روستا
-۰,۳۲	-۰,۶۳	-۰,۴۷	۰,۰۰	-۵,۹۷	۱,۲۵	۲,۵۳	ارتباط و همکاری با مسئولین ذیربط حفظ و نگهداری منابع طبیعی واقع در محدوده قانونی روستا
-۰,۶۳	-۰,۹۷	-۰,۸۰	۰,۰۰	-۹,۲۹	۱,۳۶	۲,۲۰	ارتباط و همکاری با سازمان صنایع دستی، گردشگری و میراث فرهنگی
-۰,۴	-۰,۳۶	-۰,۱۹	۰,۰۱	-۲,۴۴	۱,۲۹	۲,۸۰	ارتباط و همکاری با نیروی انتظامی در برقراری امنیت
-۰,۶۳	-۰,۸۹	-۰,۷۶۱	۰,۰۰	-۱۱,۲۷	۱,۰۶	۲,۲۴	مشارکت روستائیان در حل مسائل و مشکلات روستا
-۰,۸۳	-۱,۰۹	-۰,۶۹	۰,۰۰	-۱۴,۵۲	۱,۰۵	۲,۰۴	در جلب مشارکت مردم در راستای اجرای پروژه‌های عمرانی و خدماتی
-۰,۹۱	-۱,۱۸	-۱,۰۴	۰,۰۰	-۱۵,۰۶	۱,۱۰	۱,۹۵	حضور دهیار در روستا
-۱,۱۵	-۱,۴۲	-۱,۲۸	۰,۰۰	-۱۸,۰۴	۱,۱۰	۱,۷۲	میزان تلاش در حفظ آداب و رسوم محلی
-۱,۲۷	-۱,۵۱	-۱,۳۸	۰,۰۰	-۲۲,۸۳	۰,۹۶	۱,۶۱	پیگیری و مساعدت در جهت ایجاد سازمان‌های مردم‌نهاد
-۰,۵۷	-۰,۸۵	-۰,۷۰	۰,۰۰	-۱۰,۱۵	۱,۱	۲,۲۹	در زمینه نظارت بر امور بهداشت عمومی ناوایی‌ها
-۱,۲۸	-۱,۵۸	-۱,۴۳	۰,۰۰	-۱۸,۴۴	۱,۲۲	۱,۵۷	نظارت بر امور بهداشت عمومی قصابی، قهوه‌خانه‌ها...
۰,۸۳	-۱,۱۲	-۰,۹۷	۰,۰۰	-۱۳,۴۲	۱,۱۵	۲,۲	نظارت بر امور بهداشت عمومی فروشگاه‌های مواد غذایی و بهداشتی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

نظری ۳ می‌باشد. با توجه به فاصله اطمینان به دست آمده که منفی هست، می‌توان گفت که میانگین به‌طور معنی‌دار کمتر از مقدار آزمون است و عملکرد دهیاران در هر سه بُعد توسعه پایدار پائین‌تر از متوسط ارزیابی شده است. همچنین میانگین عملکرد دهیار در توسعه پایدار روستایی ۱,۹۳ به‌دست آمده که در حد ضعیف ارزیابی شده است.

نتایج آزمون تی استیودنت برای عملکرد دهیار در هر یک از ابعاد توسعه پایدار روستایی، نشان می‌دهد که با توجه به سطح معنی‌داری ($\text{sig} \leq 0,05$)، میانگین عملکرد دهیار در هر سه بُعد معنی‌دار گردیده است. میانگین عملکرد دهیاران در بُعد اقتصادی ۱,۵۷، در بُعد اجتماعی ۲,۱۸ و در بُعد کالبدی-زیست‌محیطی ۲,۰۱ به‌دست آمده است که هر سه کمتر از میانه

جدول ۱۰- ارزیابی عملکرد دهیاران به تفکیک ابعاد

95% Confidence Interval of the Difference		اختلاف میانگین	معنی‌داری	درجه آزادی	آماره t	آمار توصیفی		ابعاد
حد بالا	حد پایین					انحراف معیار	میانگین	
-۱,۳۳	-۱,۵	-۱,۴۲	۰,۰۰	۲۵۰	-۳۲,۶۳	۰,۶۹	۱,۵۷	اقتصادی
-۰,۷۲	-۰,۸۹	-۰,۸۱	۰,۰	۲۵۰	-۱۸,۹۵	۰,۶۷	۲,۱۸	اجتماعی
-۰,۹۰	-۱,۰۶	-۰,۹۸	۰,۰۰	۲۵۰	-۲۳,۷۹	۰,۶۵	۲,۰۱۷	کالبدی-زیست‌محیطی
-۰,۹۸	-۱,۱۴	-۱,۰۶	۰,۰	۲۵۰	+۲۷,۶۲	۰,۶۱	۱,۹۳	توسعه پایدار روستایی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

تحلیل خوشه‌ای عملکرد دهیاران

دهیاری‌ها اگرچه سازمان نوپایی به شمار می‌روند، اما از آنجا که در رده سازمان‌های عمومی و خدماتی قرار می‌گیرند، نیازمند آگاهی از وضعیت عملکرد خود در تحقق توسعه پایدار از دیدگاه روستائیان هستند. در این مطالعه به منظور بررسی عملکرد هر یک از دهیاران به تفکیک سه بُعد در هر یک از روستاهای نمونه از آنالیز تحلیل خوشه‌ای استفاده گردید. تحلیل خوشه‌ای روشی چندمتغیری است که هدف آن طبقه‌بندی یک نمونه از آزمودنی‌ها یا اشیاء بر اساس مجموعه‌ای از

متغیرها است که نتیجه آن تشکیل گروه‌هایی با اعضای مشابه است (بشلیده، ۱۳۹۱: ۴۶۲). دلیل اصلی استفاده از تحلیل خوشه‌ای، تشکیل گروه‌هایی از روستاها در واحدهای مشابه به نام خوشه است. هدف این است که زیرگروه‌هایی همگن از عملکرد دهیاران را در بین روستاهای نمونه شناسایی کنیم. در این تحلیل از روش خوشه‌بندی K-Means استفاده شده است، و در سه بُعد اقتصادی با ۱۵ شاخص، اجتماعی با ۱۲ شاخص و کالبدی-زیست‌محیطی با ۲۲ شاخص تحلیل خوشه‌ای صورت پذیرفت.

جدول ۱۱: تعیین مرکز خوشه جهت دسته‌بندی روستاها بر اساس عملکرد دهیاران

ANOVA		مراکز نهایی خوشه‌ها			
سطح معنی‌داری	F	خوشه‌ها			متغیرها
		خوشه سوم	خوشه دوم	خوشه اول	
۰,۰۱۶	۸,۰۰۰	۳۹,۸۸	۵۹,۶۹	۴۲,۰۱	عملکرد کالبدی-زیست‌محیطی
۰,۰۰۲	۱۷,۴۱۵	۱۵,۵۱	۳۰,۰۱	۲۴,۱۱	عملکرد اقتصادی
۰,۰۰۳	۱۴,۲۷۸	۱۵,۵۲	۲۹,۶۲	۲۴,۵۸	عملکرد اجتماعی
۰,۰۰۳	۱۴,۱۵۵	۷۰,۹۱	۱۱۹,۴۲	۹۰,۷۹	عملکرد دهیاران

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

خطای کوچک‌تر از ۰,۰۱، بیشترین نقش را در جداسازی خوشه‌ها از هم دارد و برعکس، عملکرد کالبدی-زیست‌محیطی با مقدار $F(۸,۰۰)$ کمترین نقش را در تحلیل خوشه‌ای و به عبارتی تمییز خوشه‌ها از همدیگر دارد.

بر اساس جدول مراکز نهایی خوشه‌ها، میانگین هر متغیر در داخل هر خوشه می‌باشد. در واقع، این مراکز ویژگی‌های هر پاسخگو را برای هر خوشه انعکاس می‌دهد. نتایج جدول ANOVA نشان می‌دهد که کدام متغیرها بیشترین نقش را در خوشه‌بندی دارند. بُعد عملکرد اقتصادی با مقدار $F(۱۷,۴۱۵)$ در سطح

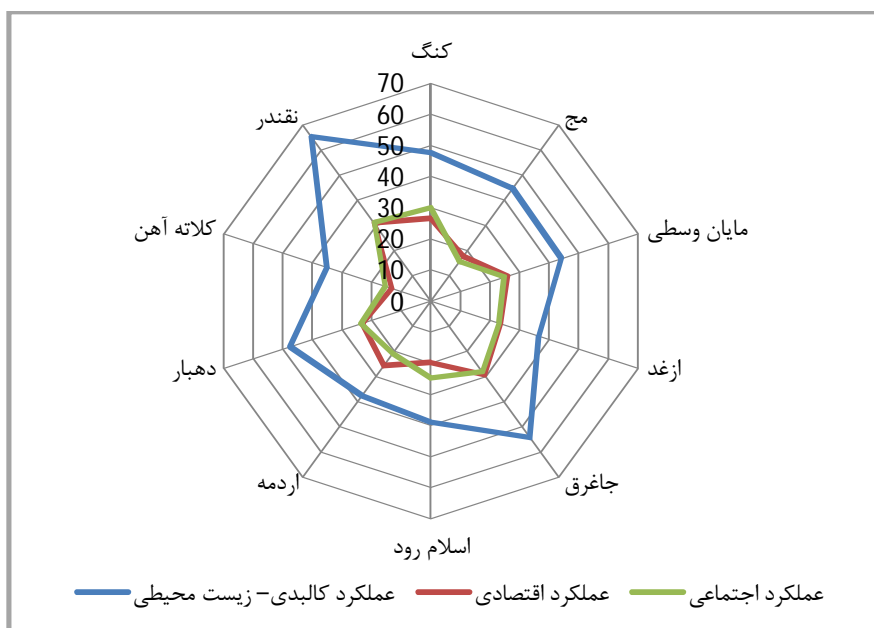
جدول ۱۲- تحلیل خوشه‌ای روستاهای مورد بررسی بر اساس عملکرد دهیاران به تفکیک ابعاد

روستا	عملکرد کالبدی زیست‌محیطی	دسته‌بندی روستاها	عملکرد اقتصادی	دسته‌بندی روستاها	عملکرد اجتماعی	دسته‌بندی روستاها	عملکرد دهیار	دسته‌بندی روستاها
کنگ	۴۷,۷۹	متوسط	۲۶,۵۵	متوسط	۳۰,۰۶	بالا	۱۰۴,۰۴	متوسط
نقندر	۶۵,۲۲	بالا	۳۰,۸۶	بالا	۳۱,۰۱	بالا	۱۲۷,۱۸	بالا
کلاته آهن	۳۵,۱۸	پایین	۱۳,۲۸	پایین	۱۵,۴۵	پایین	۶۳,۹۱	پایین
دهبار	۴۷,۵۹	متوسط	۲۳,۲۱	متوسط	۲۳,۷۶	متوسط	۹۴,۵۶	متوسط
اردمه	۳۷,۶۷	پایین	۲۵,۷۲	متوسط	۲۰,۸۶	متوسط	۸۴,۲۵	متوسط
اسلام رود	۳۸,۹۴	پایین	۱۹,۷۳	متوسط	۲۴,۷۵	متوسط	۸۳,۴۲	متوسط
جاغرق	۵۴,۱۷	بالا	۲۹,۳۵	بالا	۲۸,۱۵	بالا	۱۱۱,۶۷	بالا
ازغد	۳۶,۴۳	پایین	۲۳,۴۸	متوسط	۲۳,۱۳	متوسط	۸۳,۰۴	متوسط
میان وسطی	۴۴,۱۸	متوسط	۲۵,۹۹	متوسط	۲۴,۸۹	متوسط	۹۵,۰۶	متوسط
مچ	۴۴,۵۸	متوسط	۱۷,۷۵	پایین	۱۵,۵۹	پایین	۷۷,۹۲	پایین

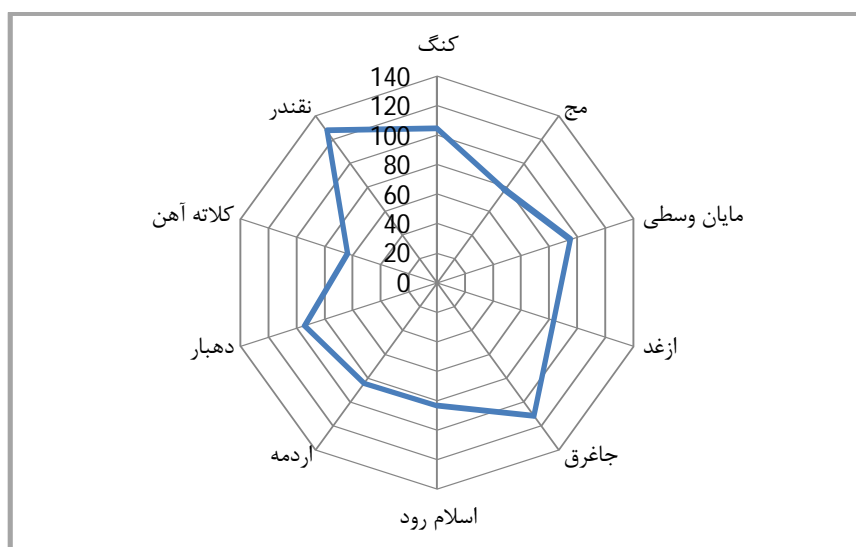
مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

نقندر و جاغرق قرار دارند، در خوشه متوسط روستاهای کنگ، دهبار، اردمه، اسلام رود، ازغد و میان وسطی قرار دارد و در خوشه پائین روستاهای کلاته آهن و مج قرار گرفته‌اند. همان‌گونه که در جدول مشاهده می‌شود عملکرد کالبدی و زیست‌محیطی دهیاران نسبت به سایر ابعاد بالاتر ارزیابی گردیده است.

رضایت مردم از عملکرد دهیاری‌ها نشانه توفیق مدیریت روستایی در تحقق توسعه پایدار روستایی است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد در سه بُعد کالبدی-زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی بالاترین ارزیابی به عمل آمده از عملکرد دهیار از دیدگاه روستائیان مربوط به دهیار روستای نقندر بوده است. در مجموع عملکرد دهیاران در روستاهای مورد بررسی بدین ترتیب ارزیابی گردیده است: در خوشه بالا تنها روستاهای

نمودار ۳: نمودار آمیبی عملکرد دهیار به تفکیک ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی توسعه پایدار روستایی بر اساس تحلیل خوشه‌ای.

نمودار ۴: نمودار آمیبی عملکرد دهیار در توسعه پایدار روستایی بر اساس تحلیل خوشه‌ای.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

دهیاری‌ها در اوایل دهه ۸۰ به‌عنوان سازمان‌های غیردولتی اداره امور اجرایی روستاها را بر عهده گرفتند. با توجه به نقش دهیار در تحقق توسعه پایدار روستایی، این پژوهش به ارزیابی عملکرد دهیار در این زمینه می‌پردازد. در این تحقیق با طبقه‌بندی ۴۸ بند شرح برنامه‌ها و وظایف دهیاران در سه بُعد اصلی کالبدی-زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی به بررسی دیدگاه روستاییان در مورد اقدامات انجام‌شده توسط دهیاران در توسعه پایدار روستایی پرداخته شد. بررسی‌ها نشان می‌دهد که تمامی دهیاران مورد بررسی مرد و بومی هستند ولی از نظر محل سکونت، ۳ نفر در روستا و ۷ نفر در شهر (مشهد و طرنبه) اقامت دارند. سطح تحصیلات تمام دهیاران دیپلم به بالا است. به لحاظ اشتغال، ۲ دهیار به صورت تمام‌وقت (جاغرق و کنگ) و ۸ دهیار به صورت پاره‌وقت مشغول به فعالیت هستند. نتایج آزمون تی استیودنت برای عملکرد دهیار در هر یک از ابعاد توسعه پایدار روستایی نشان می‌دهد که با توجه به سطح معنی‌داری ($sig \leq 0,05$)، میانگین عملکرد دهیار در هر سه بُعد معنی‌دار گردیده است. میانگین عملکرد دهیاران در بُعد اقتصادی ۱,۵۷، در بُعد اجتماعی ۲,۱۸ و در بُعد کالبدی-زیست‌محیطی ۲,۰۱ به دست آمده است که کمتر از میانه نظری ۳ می‌باشد و عملکرد دهیاران در هر سه بُعد توسعه پایدار پائین‌تر از متوسط ارزیابی شده است. همچنین میانگین عملکرد دهیار در توسعه پایدار روستایی ۱,۹۳ به دست آمده که در حد ضعیف و بسیار ضعیف ارزیابی شده است. بنابراین، پژوهش حاضر همانند تحقیق رضوانی و همکاران (۱۳۹۲)، عملکرد دهیاران را نامطلوب ارزیابی کرده است.

یافته‌های تحلیل خوشه‌ای، حاکی از آن است که دهیاران روستاهای جاغرق و نقندر در بین روستاهای مورد مطالعه از عملکرد نسبتاً مطلوبی برخوردار بوده‌اند. براساس اطلاعات به دست آمده، این دو روستا نسبت به دیگر روستاهای نمونه جمعیت بیشتری دارند. در تحقیقات پیشین چون نعمتی و بدری (۱۳۸۶) و حسن کامران دستجردی و همکاران (۱۳۸۹)، با توجه

به آن که جمعیت ملاک تعیین‌کننده‌ای برای اعطای تسهیلات اعتبارات و تسهیلات مالی، آموزش و خدمات پشتیبانی به دهیاری‌هاست می‌توان گفت که ملاک تعیین‌کننده‌ای برای موفقیت دهیاری‌ها نیز خواهد بود. البته بیان این مسئله به معنای پذیرش جمعیت به‌عنوان یک ملاک کلی برای ارائه خدمات به دهیاری‌ها نمی‌باشد. همان‌گونه که مطیعی لنگرودی (۱۳۸۲) نیز به نقش مشارکت و جمع‌گرایی در نظام مدیریت جدید روستایی تأکید ورزیده و توصیه کرده است که این عامل باید مورد توجه دهیاران قرار گیرد، قدیری و ریاحی (۱۳۸۳) نیز در بررسی محورها و چالش‌های مدیریت روستایی در ایران، مشارکت مردم و نهادهای محلی را از ویژگی‌های اصلی مدیریت روستایی برشمرده است.

دهیاران بخش طرنبه همکاری مردم، اعضای شورا و سازمان‌های دولتی را نیز در دستیابی به موفقیتشان الزامی دانستند. در این میان، تأکید دهیاران بر همکاری مردم، بیش از سایرین بود؛ به بیان مدیران محلی روستاهای بخش طرنبه، «همکاری مردم یک اصل است که بدون آن دهیار نخواهد توانست به وظایف قانونی و اجرایی خود جامه عمل بپوشاند». همچنین بیان کرده‌اند که «بهترین همکاری مردم در زمینه مراسم مذهبی است و آنها دهیار را کسی می‌دانند که باید تمام مشکلات و خواسته‌های تک‌تک مردم را رفع نماید؛ در حالی که مشکلات مالی و مراحل کارهای اداری باعث شده که نتوانیم به خواسته‌های آنها جامه عمل بپوشانیم». در این راستا برخی دهیاران برای جلب مشارکت مردم، از روش‌هایی چون مشورت با بزرگان روستا و صحبت کردن در مجالس و مراسم خاص روستا استفاده می‌کنند. بر اساس یافته‌های پژوهش، فصلی بودن جمعیت و وجود اختلافات فرهنگی در روستاهای مورد مطالعه را می‌توان از مهم‌ترین دلایل عدم مشارکت مردم با دهیاران به حساب آورد. در حالی که در روستاهایی چون جاغرق و نقندر که به محدوده شهر نزدیک‌تر هستند و از امکانات بهتری برخوردارند جمعیت ثابت و مشارکت مردم با دهیاری بیشتر می‌باشد. با توجه به این که

منابع

۱. استانداری خراسان رضوی. ۱۳۹۱. آخرین تقسیمات کشوری شهرستان بینالود. مشهد: استانداری خراسان رضوی.
 ۲. اکبری، غضنفر و مجید عبدالهی. ۱۳۸۴. مجموعه قوانین ده و دهیاری‌ها، تهران، قلمستان هنر.
 ۳. بای، مریم. ۱۳۹۱. نقش مدیریت روستایی در توسعه با تأکید بر نقش دهیاری‌ها. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. استاد راهنما: دکتر خدیجه بوزرجمهری. دانشگاه فردوسی مشهد، دانشکده جغرافیا، گروه جغرافیا.
 ۴. بخشدار طرقله. ۱۳۹۱. آخرین اطلاعات دهیاری‌های بخش طرقله شهرستان بینالود.
 ۵. بشلیده، کیومرث. ۱۳۹۱. روش‌های پژوهش و تحلیل آماری مثال‌های پژوهش با SPSS و AMOS. اهواز، دانشگاه شهید چمران.
 ۶. تقدیسی، احمد. فرشاد سوری. اسکندر صیدایی و زینب کاظمی. ۱۳۹۰. بررسی و تحلیل میزان عملکرد دهیاران در مدیریت روستایی؛ مورد پژوهش: بخش کونانی شهرستان کوهدشت. مدیریت شهری. پاییز و زمستان ۱۳۹۰. شماره ۲۸. تهران.
 ۷. حسینی، علی. ۱۳۸۹. دانشنامه حقوق روستایی در ایران - مبنای عمل شوراها و دهیاران. رشت، دریای دانش.
 ۸. خانی، فضیله و فرشاد سوری. ۱۳۹۱. رویکرد جنسیتی در تحلیل رضایت‌مندی روستائیان از عملکرد دهیاران (مطالعه موردی: بخش کونانی شهرستان کوهدشت. جغرافیا، بهار ۱۳۹۱، دوره ۱۰، شماره ۳۲، تهران.
 ۹. خواجه شاهکوهی، علیرضا. فرشاد سوری و شهرام مهدوی. ۱۳۹۱. عوامل مؤثر بر میزان رضایت‌مندی روستائیان نسبت به عملکرد دهیاران: مطالعه موردی بخش کونانی شهرستان کوهدشت. روستا و توسعه، بهار ۱۳۹۱، دوره ۱۵، شماره ۱، تهران.
 ۱۰. رضوانی، محمد رضا. سمیه محمدی و صدیقه پیری. ۱۳۹۲. ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها با استفاده از مدل چارچوب عمومی ارزیابی CAF. پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، بهار ۱۳۹۲. شماره ۸۳. تهران.
 ۱۱. ریاحی، وحید و صدیقه کرمی نسب. ۱۳۹۲. ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها در توسعه کالبدی، فضایی سکونتگاه‌های روستایی، مطالعه موردی: کردیان شهرستان جهرم، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای. سال سوم، شماره ۱۲، زمستان ۱۳۹۲، مرودشت.
- عملکرد دهیاران در توسعه پایدار را بر اساس وظایف اقتصادی، اجتماعی و کالبدی - زیست‌محیطی موردسنجش قرار داده‌ایم، پیشنهادهایی برای بهبود عملکرد آنها در این سه بُعد ارائه می‌گردد:
- در راستای ایجاد ارتباط و تعامل دهیاری‌ها با نهادهای دولتی که هرکدام در سطح خود وظیفه حمایت و پیگیری امور مربوط به روستا و دهیاری را برعهده دارند، پیشنهاد می‌گردد با بازنگری در وظایف دهیاری‌ها، ساختاری متناسب با وظایف، اهداف و مأموریت‌های این نهاد به وجود آید تا شیوه قدرت اجرای دهیاران بیشتر و همچنین تعامل دهیاری با نهادهای دولتی شفاف‌تر شود.
 - در جهت اعتماد و مشارکت مردم پیشنهاد می‌گردد دهیاران نسبت به ارائه گزارش و اطلاع‌رسانی به روستائیان در مورد اقدامات انجام‌شده بپردازند و به مشکلات موجود توجه ویژه داشته باشند.
 - تشکیل گروه‌های مختلف محلی، سازمان‌های مردم‌نهاد محلی NGO،
 - پیشنهاد می‌گردد دهیاری‌ها با ایجاد طرح‌های درآمدزا، وصول بهای خدمات و مواردی از این دست زمینه‌های خودکفایی و خوداتکایی دهیاری را فراهم آورده و در انتظار کمک‌های دولتی نباشند.
 - با توجه به اهمیت و ضرورت آموزش مناسب به دهیاران پیشنهاد می‌شود که شیوه آموزش دهیاران به نحوی باشد که ظرفیت‌های ذاتی، مشارکت مردم و روحیه تعاون و همکاری را تقویت نماید.
 - تشکیل تعاونی‌های تولیدی روستا و راه‌اندازی موسسه‌های قرض‌الحسنه در سطح روستاها برای حمایت از تولیدات محلی و ایجاد انگیزه اقتصادی برای مردم
 - زمینه‌سازی برای سرمایه‌گذاری بخش‌های مختلف اقتصادی

- دانشگاه تهران، دانشکده علوم اجتماعی، گروه مدیریت و توسعه.
۲۱. مرکز آمار ایران. ۱۳۹۰. سالنامه آماری استان خراسان رضوی.
۲۲. مطیعی لنگرودی، سیدحسن. ۱۳۸۲. مدیریت جدید برای نوسازی روستایی، تجربه اروپا و شمال آمریکا. مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، دوره ۱، شماره ۱، مشهد.
۲۳. معاونت آموزشی جهاد دانشگاهی. ۱۳۹۱. راهنمایی جامع مدیریت روستایی. انتشارات سازمان شهرداری و دهیاری کشور-بنیاد خواجه نصیر طوسی.
۲۴. مهدوی مسعود و علی‌اکبر نجفی‌کانی. ۱۳۸۴. دهیاری-ها، تجربه‌ای دیگر در مدیریت روستاهای ایران. پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۵۳، پاییز ۱۳۸۴. تهران.
۲۵. نعمتی، مرتضی و سیدعلی بدری. ۱۳۸۶. ارزیابی نقش کارکردی نظام نوین مدیریت روستایی مقایسه تطبیقی دهیاری‌ها فعال در روستاهای کوچک و بزرگ. پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۵۹، تهران.
26. Honadle B. and Lloyd-Jones M. 1998. Analyzing Rural Local Governments' Financial Condition: An Exploratory Application of Three Tools. *Public Budgeting & Finance*. 18(2): 69-86.
27. Kakumba Umar. 2010. Local government citizen participation and rural development: reflections on Uganda's decentralization system. *International Review of Administrative Sciences*, 76(1): 171-186
28. Lackey, S., Freshwater, D., and Rupasingha, A. 2002. Factors influencing local government cooperation in rural areas: Evidence from the Tennessee Valley. *Economic Development Quarterly*, 16(2):138-154.
29. Skinner. Mark W, Joseph. Alun E. and Kuhn. Richard G. 2003. Social and environmental regulation in rural China: bringing the changing role of local government into focus.. *Geoforum*. Volume 34, Issue 2, May 2003, 267-281
30. Lawal Tolu. 2014. Local Government and Rural Infrastructural Delivery in Nigeria. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*. 4 (4): 139-147.
۱۲. سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌ها. ۱۳۹۰. مدیریت روستایی. انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
۱۳. سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور. ۱۳۹۳. نظام‌نامه ارزیابی عملکرد دهیاری‌های کشور. دفتر ارزیابی عملکرد، بازرسی و پاسخگویی به شکایات.
۱۴. شیخی، حجت. طاهر پریزادی و بیژن ورمزیار. ۱۳۹۲. بررسی و ارزیابی عملکرد دهیاران در روند مدیریت و توسعه روستایی. برنامه‌ریزی فضایی جغرافیا. سال سوم، شماره ۳. اصفهان.
۱۵. صیدالی، محسن. غلام صادقی و زهرا میرزایی گودرزی. ۱۳۹۰. جایگاه مدیریت در پیشبرد اهداف توسعه روستایی مطالعه موردی: روستای جوانمردی (شهرستان لردگان). برنامه‌ریزی منطقه‌ای. سال اول، شماره دوم، مرودشت.
۱۶. فال سلیمان، محمود. حجت‌اله صادقی و محمود مرادی. ۱۳۹۱. بررسی و ارزیابی عملکرد دهیاران در فرآیند مدیریت و توسعه روستایی، مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان. پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، شماره ۱، مشهد.
۱۷. فیروزآبادی، سید احمد و حسین ایمانی جاجرمی. ۱۳۹۱. وضعیت رضایت روستاییان و عوامل مرتبط با آن از عملکرد دهیاری‌ها- مطالعه موردی: روستاهای استان قزوین، پژوهش‌های روستایی. سال سوم، شماره ۱، تهران.
۱۸. قدیری معصوم، مجتبی و وحید ریاحی. ۱۳۸۳. بررسی محورها و چالش‌های مدیریت روستایی در ایران. پژوهش‌های جغرافیایی، دوره ۳۶، شماره ۵۰، تهران.
۱۹. کامران دستجردی، حسن. فرشاد سوری. احمد تقدیسی و سلمان انصاری‌زاده. ۱۳۸۹. مدیریت سیاسی روستا و تحلیل مقایسه‌ای موفقیت دهیاری‌ها در روستاهای بزرگ و کوچک، مطالعه موردی: شهرستان دلفان. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، شماره ۱۸، پاییز ۱۳۸۹، تهران.
۲۰. لشنی‌پارسا، روح‌اله. ۱۳۸۵. ارزیابی اثربخشی عملکرد دهیاری‌های شهرستان بروجرد. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، استاد راهنما: دکتر مهدی طالب.